

ІСТОРІЯ

народного
господарства
та
економічної
думки

УКРАЇНИ

ВИПУСК

31-32

2000

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ

**ІСТОРІЯ
НАРОДНОГО
ГОСПОДАРСТВА
та ЕКОНОМІЧНОЇ
ДУМКИ
УКРАЇНИ**

**МІЖВІДОМЧИЙ ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ**

Засновано в 1965 р.

**ВИПУСК
31–32**

Київ — 2000

Історія народного господарства та економічної думки України.
Міжвід. зб. наук. праць. — Вип. 31–32. — Київ, 2000. — 292 с. — (НАН
України. Інститут економіки).

Друкується черговий (31–32-й) випуск українського історико-економічного збірника наукових праць. Продовжується публікація статей з історії економічних реформ. Як і раніше, значна увага приділяється висвітленню маловивчених питань власне історії народного господарства та економічної думки. У спеціальному розділі розпочато друкування матеріалів до історії наукових установ.

Печатается очередной (31-32-й) выпуск украинского историко-экономического сборника научных работ. Продолжается публикация статей по истории экономических реформ. Как и раньше, значительное внимание уделяется освещению малоизученных вопросов собственно истории народного хозяйства и экономической мысли. В специальном разделе начато печатание материалов к истории научных учреждений.

Р е д а к ц і й н а к о л е г і я

*Т.І. Дерев'янкін (відповідальний редактор), В. Г. Бодров, Л. П. Горкіна,
В. І. Гринчуцький (заст. відповідального редактора), В. Є. Козак,
В. І. Кононенко, Л. Я. Корнійчук, В. М. Трегобчук, Б. М. Орловський
(відповідальний секретар)*

Р е ц е н з е н т и

Б. Й. Пасхавер, В. М. Ємченко, О. Б. Шульга

Затверджено до друку вченою радою
Інституту економіки НАН України

Адреса редколегії: 01011. Київ–11, вул. П. Мирного, 26

Тел. 290–84–07

<http://news.te.ua/papers/econh>

1. *Алимов Александр Николаевич / Вступ. ст. Н. С. Герасимчук, А. П. Савченко / Сост. А. Г. Журавлева, А. А. Москаленко. – К.: Наук. думка, 1993. – 80 с., порт. – (Биобиблиография ученых Украины / (АН Украины)).*
2. *Алимов Александр Миколайович // Історія Академії наук Української РСР / Редколегія : Б. Є. Патон (гол. ред.) [та ін.]. – К.: Наук. думка, 1982. – С. 659.*
3. *Алимов Александр Миколайович // Українська Радянська Енциклопедія. – Т. 1. – Вид. 2-е / Голов. редколегія: М. П. Бажан (голов. ред.) [та ін.]. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1977. – С. 136.*
4. *70-річчя академіка О. М. Алимова // Вісн. АН України. – 1993. – № 9. – С. 101-102.*

Одержано 01.09.99.

В. М. Трегобчук

ВИДАТНИЙ ВЧЕНИЙ — ЕКОНОМІСТ-АГРАРНИК До 70-річчя академіка НАНУ О. М. Онищенко

У статті висвітлено основні результати наукової, педагогічної, науково-організаційної та громадської діяльності видатного українського вченого — економіста-аграрника академіка НАНУ Олексія Мусійовича Онищенко.

30 вересня 1998 р. виповнилося 70 років видатному українському вченому економісту-аграрнику Олексію Мусійовичу Онищенко — академіку НАН України, доктору економічних наук, професору, керівникові відділення аграрних проблем Інституту економіки НАНУ.

Ювіляр народився в селі Телятники (тепер Нова Україна) Козельщинського району (який розташований на півдні Полтавської області і майже в самому центрі України) у селянській родині. У 1944 р. він вступає до Полтавського сільськогосподарського технікуму (на відділення рільництва). Після закінчення з відзнаками спочатку зазначеного технікуму, а потім і економічного факультету Харківського сільськогосподарського інституту ім. В. В. Докучаєва О. М. Онищенко з 1952 р. навчається в аспірантурі Інституту економіки Академії наук Української РСР. У 1955 р. він захищає дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Дослідження по темі кандидатської дисертації було неординарним і в багатьох аспектах сміливим, оскільки було присвячене майже не розробленим у науковому плані проблемам. Водночас ця наукова праця засвідчила про великий творчий потенціал молодого вченого.

До 1956 р. О. М. Онищенко працює в Інституті економіки, а з 1956 по 1963 р. спочатку старшим науковим співробітником, а згодом і завідувачем відділу Українського науково-дослідного інституту економіки та організації сільського господарства. В 1963 р. він знову повертається в Інститут економіки АН УРСР, де працює й понині.

О. М. Онищенко належить до тієї плеяди вчених, яким притаманне

© В. М. Трегобчук, 2000

ISSN 0320-4421. Історія нар. госп-ва та екон. думки України. 2000. Вип. 31-32.

органічне поєднання глибоких теоретичних розробок з опрацюванням відповідних прикладних питань і підготовки на їх основі організаційно-методичних рекомендацій для впровадження у виробництво. Характеризуючи Олексія Мусійовича як ученого, слід відзначити насамперед те, що він завжди стояв на наукових позиціях і ніколи не схилився до ідеологізованих підходів. Виваженість, неупередженість та об'єктивність були головними критеріями його наукових пошуків.

Список наукових праць академіка О. М. Онищенка охоплює майже 350 найменувань. Серед них п'ять індивідуальних і 16 колективних монографій, які написані під його керівництвом та за безпосередньою участю. Його розробки як попередніх років, так і останнього часу відзначаються не лише фундаментальністю, глибиною досліджень, а й практичною спрямованістю. Вони не втрачають своєї актуальності і в нинішніх умовах. Наукові праці вченого — широко відомі як в Україні і країнах СНД, так і в далекому зарубіжжі.

О. М. Онищенко зробив величезний внесок у розробку багатьох проблем агроекономічної науки. До найбільш важливих його особистих наукових здобутків слід віднести розробку теоретико-методологічних засад визначення ефективності сільськогосподарського виробництва та обґрунтування напрямів її підвищення, визначення рівнів спеціалізації аграрних підприємств, методів і способів виробничого кооперування, формування агропромислових виробничо-господарських систем, а також теоретичних і прикладних проблем формування та ефективного функціонування агропромислового комплексу України, удосконалення його функціональної структури, оцінки аграрного ресурсного потенціалу й виробничого потенціалу інших сфер та АПК в цілому. Його дослідження з цих питань носили, як правило, піонерний характер: вчений активно й сміливо брався за дослідження нових і перспективних проблем.

Особливої уваги заслуговують дослідження О. М. Онищенка з питань удосконалення організації суспільного виробництва в умовах сучасної науково-технічної революції, закономірностей становлення агропромислового комплексу, організаційного прогресу як важливого чинника підвищення ефективності агропромислового виробництва. Зокрема, ним введено в науковий обіг поняття елементарної одиниці організаційної структури АПК, поглиблено уявлення про побудову агропромислового комплексу. Певне місце в наукових пошуках ученого в зв'язку з цим посідали недостатньо розроблені в теоретичному аспекті проблеми територіальної структуризації АПК, особливості територіально-виробничого комплексоутворення і формування та розвитку первинної ланки — агропромислових комплексів сільських адміністративних районів.

Загальнонаукове значення мають сформульовані О. М. Онищенко концептуальні положення організаційного прогресу в агропромисловому виробництві. Так, ним обґрунтовано фундаментальний висновок про те, що ефективність і конкурентоспроможність функціонування АПК великою

мірою залежить від послідовної орієнтації сільськогосподарського й екологобезпечного використання біокліматичного потенціалу відповідної території та окремих регіонів, оптимального узгодження в часі і просторі зональної й господарської спеціалізації, переходу від традиційної практики відносно простих просторових зрушень у розміщенні окремих галузей до розміщення і цілеспрямованого формування економічного та екологічно збалансованих регіональних АПК.

Результати досліджень проблем спеціалізації сільськогосподарського виробництва, організаційно-структурного розвитку АПК України та формування його галузевих і територіальних підсистем, моделювання й оптимізації економічного механізму в цих комплексах і підкомплексах висвітлені в ряді індивідуальних та колективних монографій, високо оцінених науковою громадськістю й фахівцями та практиками. Серед цих видань слід у першу чергу назвати такі: «Специализация сельскохозяйственного производства (методологические проблемы оптимизации)» (1972 р.); «Аграрно-промышленные комплексы (проблемы развития и оптимального функционирования)» (1976 р.); «Межхозяйственная кооперация и агропромышленная интеграция» (1980 р.); «Агропромышленный комплекс республики: проблемы организации и оптимизации производства» (1982 р.); «Организационная структура и экономические отношения» — 2-ий том трьохтомного видання «Экономические и социальные проблемы агропромышленного комплекса» (1985 р.); «Интенсивное развитие агропромышленного комплекса» — 2-а книга 4-го тому п'ятитомного видання «Интенсификация социалистической экономики» (1990 р.).

Під керівництвом О. М. Онищенка та за безпосередньої його участі розроблені теорія, методологія і методика застосування показників ресурсного потенціалу не лише в дослідженні процесів інтенсифікації агропромислового виробництва, а й у практиці господарської діяльності. Зокрема, останнє стосується визначення рівномірно напружених виробничих завдань, розмірів сільськогосподарського податку тощо для різних підсистем і конкретних підприємств національного АПК.

Академіку НАНУ О. М. Онищенку належить безперечний пріоритет у розробці багатьох актуальних проблем теорії, методології та методики економіко-математичного моделювання й оптимізації економічних процесів в аграрному та агропромисловому виробництві. Він зокрема запропонував власну, оригінальну на той час систему економіко-математичних моделей оптимізації структури аграрних підприємств і регіональних агропромислових комплексів з проведенням розрахунків на основі типових господарств і застосування багатокритеріальної оптимізації за допомогою методів параметричного програмування. Одночасно наукові розробки з цих питань він перевів на практичні рейки.

Досить вагомим є внесок О. М. Онищенка в розроблення теоретичних аспектів і визначення реальних можливостей, а також способів практичного застосування в конкретних розрахунках методів багатокритеріальної оптимі-

зації сільськогосподарської діяльності. Результати дослідження цих проблем він узагальнив у монографії «Критерии оптимизации сельскохозяйственного производства и методы нахождения наиболее эффективных планов по нескольким критериям» (1970 р.). Згодом він обґрунтував і практично реалізував можливість розв'язання завдань лінійного програмування за кількома критеріями за допомогою методів параметричного програмування.

Академік НАНУ О. М. Онищенко є одним з піонерів у дослідженні теоретичних і методологічних проблем персоніфікації майнової власності колгоспів, концептуальних основ роздержавлення і приватизації земель, реструктуризації сільськогосподарських підприємств суспільного сектора в підприємницькі структури, наукових основ сучасної аграрної політики стосовно до умов ринкових трансформацій в економіці України тощо.

До вагомих наукових досягнень ученого належать його, разом з іншими вченими — економістами-аграрниками (П. І. Гайдуцький, В. В. Юрчишин), розробки з методологічних і методичних засад приватизації майна державних підприємств АПК України. Вони (ці розробки) знайшли втілення в підготовлених за його участю проектах Закону і Державної програми приватизації майна в агропромисловому комплексі України. Крім того, слід відзначити істотний внесок О. М. Онищенко в розробку концептуальних засад реформування земельних відносин в Україні у зв'язку з проведенням ринкових трансформацій. Запропоновані ним методологічні принципи і методичні підходи стосовно приватизації землі в сільському господарстві були покладені в основу земельної реформи в країні.

Вагомими є заслуги академіка НАНУ О. М. Онищенко у підготовці наукових кадрів, серед яких сім докторів і сорок кандидатів економічних наук. Ним сформована велика наукова школа економістів-аграрників.

Поряд із фундаментальними та широкомасштабними дослідженнями, О. М. Онищенко веде велику науково-організаційну, педагогічну та громадську роботу. У 1985-1991 рр. він — заступник голови Наукової ради АН СРСР з соціально-економічних та правових проблем розвитку АПК. У 1991 р. його обирають членом Відділення економіки Української академії аграрних наук, а в 1993 р. — членом і заступником академіка-секретаря Відділення економіки Національної академії наук України. В 1973-1989 рр. він був заступником голови спеціалізованої вченої ради по присудженню наукових ступенів при Інституті економіки АН УРСР, а в 1994-1996 рр. — членом експертної Ради ВАК України.

Заслуги академіка НАНУ О. М. Онищенко у розвитку агроекономічної науки відзначені високими урядовими нагородами, а також Почесною Грамотою Президії АН УРСР та Республіканського комітету профспілки працівників освіти, вищої школи та наукових установ. За цикл робіт «Соціально-економічні проблеми підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва і розвитку аграрно-промислового комплексу» йому присуджена премія ім. О. Г. Шліхтера АН УРСР. Результати наукових розробок, виконаних під керівництвом і за безпосередньої участі вченого неод-

норазово експонувалися на Всесоюзній та Українській виставках досягнень у народному господарстві й відзначалися дипломами і медалями.

Своє сімдесятиріччя академік НАНУ О. М. Онищенко зустрів у розквіті творчих сил. Він має стійку громадянську позицію щодо державотворення суверенної України, сповнений енергії, готовий і надалі віддавати свої знання та творчу наснагу утвердженню її незалежності. Наукова громадськість зичить йому доброго здоров'я, довголіття, щедрих ужинок на агроекономічній ниві.

В статье освещены основные результаты научной, педагогической, научно-организационной и общественной деятельности выдающегося украинского ученого — экономиста-аграрника академика НАНУ Алексея Моисеевича Онищенко.

1. *Онищенко* Олексій Мусійович: Біобібліографія до 70-річчя / Вступ. ст. Б. Й. Пасхавер, В. М. Трегобчук, А. Е. Юзефович, В. В. Юрчишин / Упоряд. В. Ф. Кифорак, Т. В. Лазарева, І. І. Череватенко / Відп. ред. В. М. Трегобчук. — К.: Наук. думка, 1998. — 116 с., порт. — (Біобібліографія вчених України / (НАН України)).
2. *Академіку* Олексію Мусійовичу Онищенко — 70 // Економіка АПК. — 1998. — № 9. — С. 95.
3. *Видатний* вчений — економіст-аграрник (До 70-річчя академіка О. М. Онищенко) // Економіка України. — 1998. — № 9. — С. 85-86.
4. *О. М. Онищенко* — 70 // Вісник аграрної науки. — 1998. — № 9. — С. 83.
5. *70-річчя академіка* НАН України О. М. Онищенко // Вісник НАН України. — 1998. — № 9-10. — С. 100-102.

Одержано 30. 06. 99.

П. П. Борщевський, А. О. Коваленко

ВІДОМИЙ ВЧЕНИЙ-ЕКОНОМІСТ

До 70-річчя члена-кореспондента НАНУ С. І. Дорогунцова

У статті відображено основні досягнення у науковій і громадській діяльності відомого українського вченого-економіста, члена-кореспондента НАН України Сергія Івановича Дорогунцова

Сімдесятиріччя члена-кореспондента НАНУ С. І. Дорогунцова виповнилося 22 вересня 1999 р. Народився ювіляр у сім'ї лікаря в смт Доманівка на Миколаївщині. У 1948 р. закінчив Новогребельську середню школу на Вінниччині. Протягом 1948-1953 рр. — студент юридичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, який закінчив з відзнакою.

© П. П. Борщевський, А. О. Коваленко, 2000

ISSN 0320-4421. Історія нар. госп-ва та екон. думки України. 2000. Вип. 31-32.